

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 lipca 2014 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Marek Szymanowski (spr.)

Sędziowie: SA Barbara Orechwa-Zawadzka

SA Maria Jolanta Kazberuk

Protokolant: Magda Małgorzata Gołaszewska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 16 lipca 2014 r. w B.

sprawy z odwołania S. N.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B.

o podleganie ubezpieczeniom społecznym: emerytalnemu, rentowemu i wypadkowemu

na skutek apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B.

od wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku V Wydziału Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 3 grudnia 2013 r. sygn. akt V U 1629/13

I. zmienia zaskarżony wyrok i oddala odwołanie;

II. zasądza od S. N. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. kwotę 120 (sto dwadzieścia) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego za II instancję.

Sygn. akt III AUa 172/14

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w B. decyzją numer (...) z dnia 7 sierpnia 2013 roku, wydaną na podstawie przepisów ustawy z dnia 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2009 roku, Nr 205, poz. 1585 z r. z zm. stwierdził, iż S. N. (ksiądz) podlega obowiązkowym ubezpieczeniom: emerytalnemu, rentowym i wypadkowemu od dnia 5 września 2011 roku. Dodatkowo organ rentowy wskazał, iż podstawę wymiaru składek na obowiązkowe ubezpieczenie społeczne: emerytalne, rentowe i wypadkowe stanowi kwota minimalnego wynagrodzenia za pracę.

W uzasadnieniu tej decyzji organ rentowy podkreślił, iż zgodnie z ustawą o systemie ubezpieczeń społecznych duchowni podlegają obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym oraz wypadkowemu. Ustawa ta stanowi również, iż osoby duchowne mające ustalone prawo do emerytury lub renty podlegają dobrowolnie ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym. Art. 9 ust. 5 ustawy jednoznacznie określa, iż z prawa przystąpienia do dobrowolnych ubezpieczeń emerytalnego i rentowych może skorzystać wyłącznie osoba mająca ustalone prawo do emerytury

lub renty. Nie wymienia natomiast osoby mającej ustalone prawo do świadczenia kompensacyjnego. W związku z powyższym S. N. podlega obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym.

Odwołanie od powyższej decyzji organu rentowego złożył S. N.. Zaskarżając decyzję w całości zarzucił obrazę przepisów art. 6 ust. pkt 10. , art. 12 ust.1 , art. 9 oraz 13 ust. 10 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz § 3 Rozporządzenia Ministra Polityki Społecznej z dnia 12 sierpnia 2004 roku w sprawie wzoru legitymacji emerytalnego oraz trybu jej wydawania, wymiaru lub zwrotu (Dz. U. z dnia 17 września 2004 r., Nr 203, poz. 2082).

W uzasadnieniu odwołania skarżący wskazał, iż przepisy ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz ustawy o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych (Dz. U. z 2009 r., Nr 97, poz. 800) przewidują jednakowe traktowanie świadczenia kompensacyjnego i świadczeń emerytalno- rentowych. Wskazując na powyższe odwołujący wniósł o zmianę zaskarżonej decyzji w całości poprzez uznanie, iż podlega dobrowolnie ubezpieczeniom emerytalnemu, rentowym oraz wypadkowemu, bądź ewentualne uchylenie decyzji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania przez organ rentowy.

Wyrokiem z dnia 3 grudnia 2013 r. Sąd Okręgowy uwzględnił powyższe odwołanie i stwierdził, że od 5 września 2011 r. S. N. nie podlega ubezpieczeniom społecznym jako osoba duchowna.

Sąd Okręgowy wskazał, iż okoliczności faktyczne w sprawie pozostawały całkowicie poza sporem. Bezsporne było, iż S. N. jest duchownym, pobierającym od dnia 5 września 2011 roku nauczycielskie świadczenie kompensacyjne (przyznane mu wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 17 kwietnia 2013 roku w sprawie III AUa 1059/12). Zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 10 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych obowiązkowo ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowym podlegają z zastrzeżeniem art. 8 i 9, osoby fizyczne, które na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej są duchownymi. Art. 12 ust. 1 ustawy stanowi, iż osoby takie podlegają również obowiązkowo ubezpieczeniu wypadkowemu. Art. 13 ust. 10 ustawy wskazuje natomiast precyzyjnie okresy podlegania obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym - zgodnie z nim duchowni podlegają im od dnia przyjęcia do stanu duchownego do dnia wystąpienia z tego stanu, a w przypadku alumnów seminariów duchownych, nowicjuszków, postulików i juniorów - od dnia ukończenia 25 lat. Przepisy ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych wskazują, w jakich wypadkach osoba posiadająca status duchownego nie podlega obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym (podlegając tym ubezpieczeniom jedynie na zasadzie dobrowolności). Art. 9 ust. 5 ustawy stanowi bowiem, iż osoby o których mowa w art. 6, niewymienione w ust. 4 i 4c (bezsportne było, iż odwołujący nie zaliczał się do podmiotów wymienionych w art. 9 ust. 4 i 4c ustawy) mające ustalone prawo do emerytury lub renty podlegają dobrowolnie ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowym.

Zdaniem Sądu Okręgowego spór w sprawie sprowadzał się do interpretacji art. 9 ust. 5 ustawy systemowej. Zakład Ubezpieczeń Społecznych stał na stanowisku, iż przepis ten musi być interpretowany ściśle, a nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego nie sposób uznać za świadczenie emerytalne, w związku z czym S. N. podlega obowiązkowo ubezpieczeniom społecznym. Odwołujący stał natomiast na stanowisku, iż świadczenie to na gruncie polskiego prawa ubezpieczeń społecznych traktowane jest w sposób zbliżony do świadczenia emerytalnego, a w związku z tym podpada pod dyspozycję art. 9 ust. 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych.

W ocenie Sądu interpretację art. 9 ust. 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych należy rozpocząć od dokonania wykładni literalnej przytoczonego przepisu prawa, który stanowi, iż osoby podlegające obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym mające ustalone prawo do emerytury lub renty podlegają ubezpieczeniom społecznym jedynie dobrowolnie. Zgodnie z ugruntowanym w judykaturze poglądem stosowane przez ustawodawcę zasady techniki legislacyjnej dają podstawę do wniosku, że jeśli wolą ustawodawcy jest konkretne rozumienie jakiegoś pojęcia, to definiuje je w sposób wyraźny, tworząc tzw. słownik ustawowy i wyłączając tym samym posługiwanie się przy jego określaniu definicjami zawartymi w przepisach ogólnych albo znaczeniem przyjętym w potocznym rozumieniu (tak też Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 7 lipca 1999 roku, II CKN 786/98, OSNC 2000/2/34). W związku z powyższym przy dokonywaniu wykładni językowej bezwzględne pierwszeństwo przypisać należy regule języka prawnego, a zatem zawartym w tekście prawnym definicjom interpretowanego pojęcia. Przenosząc powyższe

na grunt rozpoznawanej sprawy wskazać należy, iż w ustawie o systemie ubezpieczeń społecznych brak jest definicji legalnej emerytury (oraz renty), której nie zawiera bezpośrednio art. 4, ani żaden inny przepis ustawy. Art. 2 ust. 1 w/w ustawy wskazuje natomiast, iż rodzaje świadczeń z ubezpieczeń społecznych, warunki nabywania prawa do nich oraz zasady i tryb ich przyznawania określają odrębne przepisy. Przepisami tymi są m.in. ustawa o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 1998 roku, Nr 162, poz. 1118) oraz ustawa Karta Nauczyciela (Dz. U. z 1982 r., Nr 3, poz. 19) oraz szereg innych ustaw regulujących szczegółowo w/w kwestię.

W niniejszej sprawie prawo do nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego zostało przyznane S. N. na podstawie przepisów ustawy z dnia 22 maja 2009 roku o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych (Dz. U. z 2009 roku, Nr 97, poz. 800). Sąd Okręgowy wskazuje w pierwszej kolejności, iż pomimo istnienia odrębnej ustawy dotyczącej tylko i wyłącznie tego świadczenia, wykazuje ono wiele cech wspólnych z emeryturą nauczycielską określoną w ustawie Karta Nauczyciela. Przesłanki przyznania nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego określa art. 4 ustawy. Zgodnie z art. 4 ust. 1 świadczenie takie przysługuje po spełnieniu trzech warunków: osiągnięcia wieku o którym mowa w art. 4 ust. 3, posiadania okresu składkowego w rozumieniu ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych wynoszącego 30 lat, w tym 20 lat wykonywania pracy w jednostkach o których mowa w art. 2 pkt 1 ustawy, w wymiarze co najmniej $\frac{1}{2}$ obowiązkowego wymiaru zajęć oraz rozwiązania stosunku pracy.

Warunki nabycia prawa do wyżej opisanego świadczenia są zbliżone do przepisów ustawy Karta Nauczyciela dotyczących nabycia wcześniejszej emerytury nauczycielskiej, obowiązujących do 31 grudnia 2013 roku. Zgodnie z art. 88 ustawy Karta Nauczyciela nauczyciele legitymujący się co najmniej 30-letnim okresem zatrudnienia, w tym 20 letnim okresem zatrudnienia w szczególnym charakterze, mogą - po rozwiązaniu na swój wniosek stosunku pracy - przejść na emeryturę.

W ustawie o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych znajduje się również wiele odniesień wskazujących na traktowanie tego rodzaju świadczenia w sposób zbliżony do emerytury. Już z art. 4 ust. 1 ustawy wynika, iż okresy składkowe i nieskładkowe uwzględniane przy ustalaniu prawa do świadczenia są rozumiane jednakowo na gruncie niniejszej ustawy, jak i ustawy Karta Nauczyciela. Art. 17 ustawy o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych (dotyczący zbiegu tego świadczenia ze świadczeniami o charakterze emerytalnym) wskazuje zdaniem Sądu, iż również opisywane świadczenie ma charakter świadczenia emerytalnego - skoro bowiem jego zbieg z innym świadczeniem określonym bezpośrednio przez ustawodawcę jako świadczenie o charakterze emerytalnym nie uprawnia do pobierania obu świadczeń, a jedynie świadczenia wyższego lub wybranego przez uprawnionego. Art. 11 ustawy wskazuje natomiast, iż do świadczenia przysługuje dodatek pielęgnacyjny na zasadach określonych w art. 75 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Pomimo powyższych, niewątpliwych podobieństw oraz poczynionych przez ustawodawcę odniesień Sąd orzekający w niniejszej sprawie podziela pogląd Sądu Apelacyjnego w Białymstoku wyrażony w uzasadnieniu wyroku z dnia 17 kwietnia 2013 roku (sygn. akt III AUa 1059/12) w którym Sąd ten stwierdził, iż nauczycielskie świadczenie kompensacyjne nie jest tożsame z emeryturą nauczycielską z art. 88 ustawy Karty Nauczyciela. W ocenie Sądu Okręgowego nie oznacza to jednak, iż ustalenie prawa do nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego wyklucza uznanie osoby je otrzymującej za osobę mającą ustalone prawo do emerytury w rozumieniu art. 9 ust. 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Nie wolno bowiem pomijać, iż w w/w judykacie Sąd Apelacyjny wskazując na odmiennność dwóch wymienionych wyżej instytucji, czy też rozwiązań prawnych, wskazał w sposób pośredni na konieczność dokonywania ich interpretacji przez pryzmat wykładni systemowej oraz funkcjonalnej. Sąd Apelacyjny podkreślił, iż cel tychże świadczeń jest taki sam i ma na celu zapewnienie środków utrzymania nauczycielom do czasu uzyskania pełnych uprawnień emerytalnych. Celem przedmiotowej ustawy (ustawy o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych) było wprowadzenie przejściowego rozwiązania, adresowanego do nauczycieli, którzy mają odpowiednio długi staż pracy. Analiza konstrukcji prawnej nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego, połączona z prawidłowym odczytaniem woli ustawodawcy wskazuje bowiem, iż świadczenie to (pomimo swojej odmienności od emerytury nauczycielskiej przyznawanej na podstawie art. 88 ustawy Karta

Nauczyciela) powoduje przyznanie pewnych ograniczonych, niepełnych uprawnień charakteryzujących właśnie świadczenie emerytalne.

Zdaniem Sądu Okręgowego powyższe potwierdza również treść uzasadnienia projektu ustawy o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych. Założono w nim, że nauczycielskie świadczenie kompensacyjne będzie przyznawane nauczycielom, którzy osiągnęli 30-letni staż pracy, w tym 20 lat pracy nauczycielskiej. Wiek uprawniający do nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego będzie wzrastał w kolejnych latach kalendarzowych, aż osiągnie powszechny wiek emerytalny, czyli 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn.

O niepełnym charakterze uprawnień, które mogą być określone jako emerytalne, związanych z nauczycielskim świadczeniem kompensacyjnym świadczy m.in. treść art. 8 ustawy o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych, określający ograniczenia czasowe dotyczące przedmiotowego świadczenia. Zgodnie z nim prawo do świadczenia ustaje z dniem poprzedzającym dzień nabycia prawa do emerytury, która jest ustalona decyzją organu rentowego lub innego organu emerytalno-rentowego, określonego w odrębnych przepisach; poprzedzającym dzień osiągnięcia przez uprawnionego wieku emerytalnego, o którym mowa w art. 24 ust. 1a i 1b ustawy o emeryturach i rentach z FUS, jeżeli uprawniony nie ma prawa do emerytury ustalonego decyzją organu rentowego lub innego organu emerytalno-rentowego, określonego w odrębnych przepisach; w przypadku śmierci uprawnionego. Fakt iż okres otrzymywania nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego jest ograniczony, jak również uregulowanie tego świadczenia w odmiennej ustawie oraz wyodrębnienie go na gruncie przepisów ustawy Karta Nauczyciela (art. 19 ustawy o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych) nie pozbawia go jednak pozostałych opisanych w niniejszym uzasadnieniu cech, a przede wszystkim nie neguje celu w jakim rozwiązanie to zostało wprowadzone. Nie sposób również pominąć, iż czasowe ograniczenie prawa do tego świadczenia obowiązuje, aż do chwili osiągnięcia pełnych uprawnień emerytalnych i podobnie jak emerytura nie może być uprawnionemu odebrane.

Okoliczności powyższe zdaniem Sądu Okręgowego prowadzą do wniosku, iż interpretacja art. 9 ust. 5 ustawy i określonego w nim pojęcia „ustalonego prawa do emerytury” jedynie przez pryzmat wykładni językowej, bez uwzględnienia szczególnego i wyjątkowego charakteru nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego, powodującego nabycie w ograniczonym zakresie świadczenia o charakterze emerytalnym, oraz jego celu, byłaby niewystarczająca.

Jako procesową podstawę rozstrzygnięcia Sąd Okręgowy powołał art. 477¹⁴ § 2 k.p.c.

W wywiezionej od tego wyrok apelacji organ rentowy zarzucił obraz prawa materialnego, tj. naruszenie art. 9 ust. 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych z dnia 13 października 1998 r. (t.j. Dz.U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 z późn. zm., dalej zwana: ustawą o sus) poprzez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie tego przepisu i uznanie, że ma on zastosowanie w sprawie. Wskazując na powyższe apelacja wnosi o zmianę zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie odwołania.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje.

Wniesiona apelacja jest zasadna.

Rozstrzygnięcie niniejszej sprawy, a tym samym wniesionej apelacji uzależnione było od dokonania właściwej wykładni art. 9 ust. 5 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2013 r. poz. 1442 jednolity tekst) - w myśl którego osoby, o których mowa w art. 6, niewymienione w ust. 4 i 4c (do takich zaliczałby się odwołujący będący duchownym) mające ustalone prawo do emerytury lub renty podlegają dobrowolnie ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowym. Konkretnie zatem rozstrzygnąć należało, czy przepis ten mówiąc o prawie do emerytury obejmuje również świadczenia kompensacyjne przyznawane nauczycielom na zasadach określonych w ustawie z dnia 22 maja 2009 r. o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych (Dz. U. Nr 97, poz. 800 ze zm.).

Zdaniem Sądu Apelacyjnego przepisy prawa ubezpieczeń społecznych zwłaszcza w zakresie świadczeń przyznawanych na zasadach uprzywilejowanych, odbiegających od zasad ogólnych tj. emerytur przyznawanych na korzystniejszych

warunkach, świadczeń przedemerytalnych czy innych świadczeń mających charakter świadczeń zaopatrzeniowych - należy wyklądać w sposób ścisły (por. wyrok SN z 8 listopada 2006 I UK 138/06 LEX nr 950610; wyrok SN z dnia 8 lutego 2002 r., II UKN 53/01 - OSNP 2003 nr 23, poz. 576; wyrok SN z dnia 18 stycznia 2005 r. II UK 137/04 OSNP 2005/15/234 ; wyrok SN z dnia 27 kwietnia 2005 r. II UK 186/04; wyrok SN z dnia 21 grudnia 2004 r. I UK 96/04 LEX nr 979167 i inne). Oznacza to , że skoro ustawodawca wprowadził do systemu ubezpieczeń społecznych nowy rodzaj świadczenia przeznaczonego dla nauczycieli w postaci nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego to nie można świadczeniu temu przyznawać cech wyraźnie przez ustawodawcę mu nieprzypisanych. W szczególności dotyczy to możliwości zrównania czy utożsamiania tego świadczenia w prawie ubezpieczeń społecznych z cechami przypisanymi w tym prawie - emeryturze - jak zdaje się czynić to Sąd Okręgowy. W sposób uprawniony można zatem twierdzić, iż gdyby wolą ustawodawcy było zwolnienie osób pobierających świadczenie kompensacyjne z obowiązkowych ubezpieczeń to racjonalny ustawodawca (a to należy domniemywać) wprowadzając ustawą z dnia 22 maja 2009 r. o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych od dnia 1 lipca 2009 r. prawo do tego świadczenia , dokonałby równocześnie stosownej zmiany art. 9 ust. 5 ustawy systemowej - czego jednak nie dokonał.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego należy też zauważyć, że zgodnie z uzasadnieniem do projektu ustawy o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych (druk sejmowy nr (...)) jej celem było wprowadzenie przejściowego rozwiązania adresowanego do nauczycieli z długim stażem pracy, będącego alternatywą dla emerytur pomostowych, które przysługują nauczycielom w ograniczonym zakresie. Celem wprowadzenia tego świadczenia podobnie, jak wprowadzenia emerytur pomostowych było złagodzenie możliwości przechodzenia na emeryturę przed osiągnięciem podstawowego wieku emerytalnego przez pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze. Nauczycielskie świadczenia kompensacyjne są świadczeniami pieniężnymi o charakterze okresowym i przysługują nauczycielom, którzy po osiągnięciu wymaganego okresu zatrudnienia w jednostkach organizacyjnych oświaty rozwiązali stosunek pracy przed osiągnięciem wieku emerytalnego (por. w tym zakresie wyrok SN z 10 kwietnia II UK 205/12 Lex nr 1314420 oraz wyrok SN z 3 lutego 2012 r. II UK 126/11 OSNP 2013 /1-2/15). Trzeba zatem zauważyć, iż ustawodawca wprowadzając przedmiotowe świadczenie wprowadził je obok możliwości skorzystania z emerytury pomostowej, mając świadomość znacznego zawężenia uprawnień do tej emerytury. Można zatem stwierdzić wyraźną wolę ustawodawcy odmiennego traktowania tego świadczenia od świadczenia emerytalnego.

Godzi się też zauważyć, iż Trybunał Konstytucyjny uznaje świadczenie kompensacyjne za rodzaj świadczenia, które nie należy do istoty prawa do zabezpieczenia społecznego, o którym mowa w art. 67 ust. 1 Konstytucji (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4 czerwca 2013 r. SK 49/12 (OTK-A 2013/5/56,Dz.U.2013/693 ; lex 1321708).

Porządkując powyższy wywód w zakresie charakteru prawnego świadczenia kompensacyjnego trzeba przyjąć, iż świadczenie to ma charakter zaopatrzeniowy, przejściowy (ustaje z osiągnięciem wieku emerytalnego - art. 8 ustawy) , jest spoza systemu społecznego ubezpieczenia emerytalnego , jest finansowane z budżetu państwa (art. 6 ustawy) i przypomina swoim charakterem prawnym świadczenie przedemerytalne. Wszystko to powoduje, przy uwzględnieniu zasady ścisłej wykładni przepisów prawa ubezpieczeń społecznych - iż nie można świadczenia tego utożsamiać z prawem do emerytury w rozumieniu art. 9 ust., 5 ustawy systemowej.

Na marginesie wypada zauważyć, iż podobny pogląd w zakresie podlegania obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym przez osoby pobierające nauczycielskie świadczenie kompensacyjne - prezentowany był przez przedstawiciela Rządu RP w odpowiedzi na zapytanie poselskie (nr (...); znak: (...)024- (...)).

W tym stanie rzecz Sąd Apelacyjny na zasadzie art. 386 § 1 k.p.c. orzekł jak na wstępie.

O kosztach postępowania odwoławczego orzeczono na zasadzie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z art. 99 oraz § 12 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz. U. z 2002 r. Nr 163, poz. 1349 z zm.).